
In weer en wind

Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

Theater van de Natuur

ADRIAAN NETTE / vanaf 1996 / Sellinger, Dennenweg toneelkader: roestvrij staal, hoogte 180 cm / bank: Belgisch hardsteen, hoogte: 70 cm / traptreden: Belgisch hardsteen, 150 x 80 x 20 cm. Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

In weer en wind

Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

PRIMAIR ONDERWIJS EN

ONDERBOUW VOORTGEZET ONDERWIJS

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is een uitgave van de Provincie Groningen, februari 2011

Projectleiding: IVAK, KunstStation C

Inhoud

VOORWOORD

DEEL 1

INLEIDING

1. Educatief project *In weer en wind* in de klas 8
2. Hoe om te gaan met *In weer en wind*? 9
3. Kerndoelen Onderbouw Voortgezet Onderwijs 9

DEEL 2

ALGEMEEN: KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

1. Algemeen 13
2. De vier thema's 13

DEEL 3

LESSEN VOOR ONDERBOUW VOORTGEZET ONDERWIJS

Lessen: Algemeen

- De eerste twee lessen: Basiskennis kunst in de openbare ruimte 17
- Kijk eens goed naar een kunstwerk 18
- Maak een kunstboek 18
- Promoot jouw favoriete kunstwerk 19
- Cyclus: 'van schetsopdracht naar kunstwerk' 20

Lessen: Landschap

- Wie was hier? 22
- Wind laat je kunstwerk bewegen! 23

Lessen: Geschiedenissen

- Op zoek naar het verhaal... 24
- Maak je eigen monument 26

Lessen: Bouwwerken en onderkomens

- En plots heb ik een bouwsel 28
- 24 uur met 'STARWagon' 29

Lessen: Taal

- Levende letters 30
- En dit is de moraal van mijn verhaal... 31
- Combineren en creëren 33

COLOFON

Voorwoord

Waarom is het belangrijk dat kinderen kunst ervaren?

Plots stonden er vier stenen van de Duitse kunstenaar Ulrich Rückriem in het Zwin (op de grens van Nederland en België), de plek waar ik ben opgegroeid.

Waarom stonden ze daar? Ik moest ze aanraken, er tegenaan staan en er tussendoor lopen. De plek waar ik als kind zo vaak kwam, kreeg ineens een andere betekenis. Dit was het begin van mijn fascinatie voor kunst in de openbare ruimte.

Hoe vaak loop je niet door je stad of dorp zonder te zien dat er allerlei kunstwerken om je heen staan? Wanneer ze er opeens niet meer zijn, dan pas mis je ze. Kunst in de openbare ruimte vertelt een verhaal: een verhaal over de plek, over de geschiedenis. Het geeft de plek een gezicht.

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen geeft handvatten om kinderen bewuster te laten kijken; kinderen hun eigen omgeving met andere ogen te leren zien en ze te laten ervaren dat de wereld er anders uitziet dan ze misschien dachten. Kunst in de openbare ruimte roept vragen op. Vragen waarop meerdere antwoorden mogelijk zijn. Kinderen leren hun eigen mening te vormen, deze te verwoorden en om te zetten in een eigen beeldtaal. Dit is identiteitvormend. Het wil hen een ruimere blik op de wereld geven. Daarom vind ik het belangrijk dat kinderen kunst ervaren!

Jos Boerjan,
Beeldend kunstenaar en docent beeldende vakken
december 2010

Deel 1

Inleiding

1. *In weer en wind*. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is ontwikkeld door IVAK en KunstStation C in opdracht van de provincie Groningen (Beleid Kunst en Ruimte).

Het project is speciaal bedoeld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs en de boven- en middenbouw van het primair onderwijs. Voor de onderbouw zijn lessuggesties toegevoegd (deze zijn te vinden in het gedeelte van de middenbouw). Met deze uitgewerkte lessen en lessuggesties kan elke docent aan de slag.

Bij het ontwikkelen van dit project is nauw samengewerkt met Ankie Boomstra, schrijfster van het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*. In haar boek gaat zij uit van de volgende thema's:

- Landschap
- Geschiedenissen
- Bouwwerken en onderkomens
- Taal

Ankie Boomstra heeft 30 kunstwerken geselecteerd. Zij heeft zich in deze keuze laten leiden door de artistieke kwaliteit van de werken en de relatie met de vier thematische invalshoeken.

In het educatieve deel van dit project wordt het boek van Ankie Boomstra gevolgd, dus ook de vier thema's. Daarnaast is het aangevuld met een algemeen deel. Alle scholen in de provincie Groningen ontvangen een exemplaar van dit boek.

De kunstwerken die in het boek van Ankie Boomstra worden behandeld, zijn:

Landschap

- Arie Berkulin, *Hongerige wolf*, Finsterwolde
- Gjalt Blaauw, *Zonder titel*, Groningen
- Martin Borchert, *Waaiboel*, Nieuw Statenzijl
- Kie Ellens, *Waving, not drowning*, Stadskanaal
- Han Jansen, *Inkleuringen van het wad*, Waddenzee en Dollard
- Erick de Lyon, *N.NO.O.ZO.Z.ZW.W.NW.N.*, Groningen
- Erick de Lyon ism. Wim Boetze, *natte Ogen*, Winschoten
- Semna van Ooy, *Herinnering aan een plek*, Finsterwolde
- Dennis Oppenheim, *Directed Seeding - Cancelled Crop*, Finsterwolde

- Mark Ruygrok, Het Slochter molecule, A7, afslag Hoogezand/Slochteren
- Frank Sciarone, Moor, Veelerveen

Geschiedenissen

- Armando, Werkmanmonument (Der Baum), Groningen
- Groenewoud/Buij, Á la recherche du temps perdu, Haren
- Jan Kuipers, Optima Philosophia Sapiente est Meditatio Mortis, Wittewierum
- Jorgen Leijenaar, 1787, Stadskanaal
- Mattheus Meesters, Monument Oterdum, Delfzijl
- Gert Sennema, Zonder titel, Grijskerk
- Wladimir de Vries, Landbouw en veeteelt, Groningen
- Eduard Waskowsky, Joods Monument, Groningen

Bouwwerken en onderkomens

- Atelier Van Lieshout, S-T-A-Rwagon, Stadskanaal
- Coop Himmelb(l)au, Video clip folly, Delfzijl
- Jean Bernard Koeman, De Ring van Vinkhuizen, Groningen
- John Körmeling, Starthuisje, Slochteren
- Observatorium, Otium, Hoogezand

Taal

- Stanley Brouwn, Zonder titel, Zuurdijk
- Anne Hilderink, C.O. Jellemapad, Leens
- Peter de Kan, over bruggen, Groningen
- Pieter Laurens Mol, Les Tranches de Vie (12 etudes), Obergum (Winsum)
- Adriaan Nette, Theater van de Natuur, Sellingeren
- K. Schippers / Marten Jongema, WAT ER, Appingedam-Overschild

2. Hoe om te gaan met het educatief project *In weer en wind?*

In dit project ontdekken leerlingen dat kunst en vormgeving overal om hen heen kan zijn. Dat de identiteit van de provincie Groningen verbeeldt wordt door de beeldende kunst in de openbare ruimte. Dat beeldende kunst de kwaliteit van de leefruimte kan verhogen. En dat de eigen identiteit mede bepaald wordt door de leefomgeving.

Er wordt gewerkt met de vier eerder genoemde thema's, voorafgegaan door een algemeen deel. In dit algemene deel komen kunstwerken en hun omgeving en (onder andere) de volgende begrippen aan bod:

techniek, materiaal, vorm, figuratief, abstract, structuur, textuur.

Het is belangrijk dat de eerste twee lessen van het algemene deel daadwerkelijk worden uitgevoerd (voor het primair onderwijs is dit één les). Deze eerste twee lessen 'Kunstwerken in de openbare ruimte' geven de leerlingen de gewenste basiskennis (om die reden zijn deze twee lessen genummerd met 1 en 2).

Na de eerste twee lessen met de basiskennis kan elke docent willekeurig een les kiezen. Elke les gaat uit van één van de kunstwerken uit het boek *In weer en wind*. Het boek kan gebruikt worden als extra achtergrondinformatie. Tevens zijn de lessen om te bouwen naar kunstwerken die in de buurt van school staan. Dit vraagt meer eigen inbreng van de docent.

Dit project is zo opgezet dat de docent er zelf mee kan werken. Wanneer een docent toch de behoefte voelt meer vakkennis in school te halen, kan bijvoorbeeld een professioneel kunstenaar ingehuurd worden. Voor het vinden van de juiste kunstenaar kunt u voor advies terecht bij het IVAK te Delfzijl en KunstStation C te Winsum.

3. Kerndoelen onderbouw VO

Kerdoel 48: Produceren van kunst

De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.

Toelichting

In kerndoel 48 staat de zeggingskracht van kunst onderzoeken en toepassen centraal. Dit vindt plaats tijdens het maken van een beeldend werkstuk, een dans, een muziekstuk of een theaterperformance. Feitelijk gaat het over alle facetten die horen bij het produceren van kunst.

Kerdoel 49: Eigen kunstzinnig werk presenteren

De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of als deelnemer in een groep, aan derden te presenteren.

Toelichting

Kerdoel 49 stelt het kunnen presenteren van eigen werk centraal. Daarbij gaat het niet alleen om het

kunnen vertellen, maar ook om het presenteren in de voor de discipline geschikte media en contexten zoals het geven van een concert, expositie of theatervoorstelling.

Kerdoel 50: Leren kijken en luisteren naar kunst

De leerling leert, op grond van enige achtergrondkennis, te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- en filmvoorstellingen.

Toelichting

Het kijken of luisteren naar kunstuitingen (kerndoel 50) gaat over het beleven van kunst en cultuur, zowel binnen als buiten de school, met daarbij enige individuele of klassikale voorbereiding. Het leren begrijpen en waarderen van kunst is een belangrijk onderdeel hiervan. De hierbij opgedane ervaringen dienen te worden beschreven in een verslag of kunstdossier, zie kerndoel 51.

Kerdoel 51: Verslag doen van ervaringen

De leerling leert, met behulp van visuele of auditieve middelen, verslag te doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten (als toeschouwer en als deelnemer).

Toelichting

Hierbij gaat het om het verslagleggen van eigen ervaringen met kunst en cultuur, maar ook om ervaringen die een leerling heeft met andermans kunstuitingen waaronder professionele kunstenaars.

Kerdoel 52: Reflecteren op kunstzinnig werk

De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.

Toelichting

Als laatste kerndoel 52 staat reflecteren centraal. Leerlingen dienen te verwoorden wat ze van iets vonden en wat ze tijdens het creatief proces hebben geleerd.

Kerdoel 01: Spreken en schrijven

De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken.

Domeinen: spreken/gesprekken voeren, schrijven.

Toelichting

Dit kerndoel heeft een overkoepelend karakter. Het schetst het doel van spreken en schrijven in de breedste zin van het woord: een boodschap zodanig

overbrengen dat de luisteraar(s) of lezer(s) begrijpen wat je wilt zeggen. Spreek- en schrijf oefeningen op school winnen aan kracht als de over te brengen boodschappen in een zo 'echt' mogelijke context worden uitgevoerd en de taken worden uitgevoerd voor een 'echt' publiek. Dat hoeft niet altijd in de vorm van een uitvoerig project. Het kan ook door leerlingen te voorzien van actuele informatie (kranten en hun weekendbijlagen en tv-programma's vormen een onuitputtelijke bron) of te werken met stof van andere vakken en daar een zinvolle, korte spreek- of schrijfpoddracht aan te koppelen.

Voor het maken van een tekst, zowel schriftelijk als mondeling, zijn een aantal hulpstappen te geven aan leerlingen, hieronder te vinden als deelvaardigheden, onder het kopje Subdoelen. Dit soort hulpstappen wordt ook wel aangeduid als 'strategieën'. Op hoofdlijnen zijn die identiek voor mondelinge en schriftelijke teksten. Voor een deel zijn ze van toepassing op alle teksten, voor een deel alleen op meer omvangrijke teksten. Sommige hulpstappen zullen in de loop van de tijd overbodig raken omdat ze dan vanzelf gaan, maar er leerlingen vertrouwd mee maken is zeker een taak voor de onderbouw.

Kerdoel 02: Correct taalgebruik

De leerling leert zich te houden aan conventies (spelling, grammaticaal correcte zinnen, woordgebruik) en leert het belang van die conventies te zien. Domeinen: schrijven, spreken/gesprekken voeren.

Toelichting

Dit kerndoel heeft een ondersteunende functie, vooral bij schrijven en in mindere mate bij spreken, waar immers ook een juiste woordkeus en goed lopende zinnen van belang zijn.

Aan juiste spelling en grammaticaal correcte zinnen wordt door de samenleving, vooral in opleidings- en werksituaties veel waarde gehecht. Het lijkt nodig om leerlingen (weer) te leren dat goed spellen belangrijk is en ook wanneer foutloos spellen een must is: in (sollicitatie)brieven, in toetsen, verslagen, werkstukken en op je eindexamen, op powerpointdia's, in alle teksten die gepubliceerd worden.

Naast het leren van de regels voor spelling en grammatica lijkt het vooral van grote waarde om de regels vaak toe te laten passen en de spelling en zinsbouw te bespreken met leerlingen en te laten verbeteren – niet alleen bij Nederlands maar bij alle vakken en in projecten, waar de tekst ertoe doet. Leerlingen moeten zelf leren inschatten welke woorden ze goed en welke ze waarschijnlijk fout hebben gespeld. Dat kan door

veel te schrijven en eigen teksten na te kijken met de spellingregels ernaast.

Hoeveel grammatica een leerling nodig heeft is uiteindelijk aan de school om te bepalen. Er zijn vier standpunten te onderscheiden:- grammatica als doel op zich, als analytisch 'taalspel' waarvan je wellicht logisch leert denken (over taal), maar waarvan de relevantie moeilijk aan alle leerlingen duidelijk te maken is:

Grammatica om beter te leren formuleren; bij het gebruik van 'hen' en 'hun' of het schrijven van een beknopte bijzin, kan grammatica behulpzaam zijn, maar deze toepassingsmogelijkheden komen zelden in onderbouwmethodes voor en grammatica met dit doel is erg tijdrovend in verhouding tot wat het oplevert, Grammatica omdat het relevant is voor andere talen; kennis van enkele grammaticale begrippen is behulpzaam bij andere talen; als dit de belangrijkste reden is voor grammaticaonderwijs, dan moet die relatie tussen de verschillende talen ook daadwerkelijk gelegd worden om leerlingen deze relevantie te laten zien en ervaren.

Een beperkte hoeveelheid grammatica grondig behandelen, namelijk die onderdelen die nodig zijn voor werkwoordspelling en interpunctie. (Naar: Jeroen Steenbakkers, Nederlands anders, SLO, Enschede, 2006)

DEEL 2

Algemeen: kunst in de openbare ruimte

Algemeen

De openbare ruimte is de plek waar mensen elkaar ontmoeten. Als je wilt, kun je er iedereen aanspreken. Mensen kunnen er ongeacht hun sociale achtergrond op vrijblijvende wijze contacten leggen en onderhouden.

De openbare ruimte is vrij toegankelijk. Hier kun je samenzijn om te spelen, praten, wandelen, fietsen, je mening te verkondigen of gewoon om niets te doen. Pleinen en straten in steden en dorpen, parken, wegen en rivieren, stations en vliegvelden, meren en zeeën, winkelcentra, musea, internet, bos en strand, dat alles is openbare ruimte.

Welke rol speelt kunst in de openbare ruimte?

Een kunstwerk kan een bepaalde plek accentueren, affiniteit of aversie oproepen, opvallend aanwezig zijn of juist opgaan in haar omgeving, een plek een gezicht geven, een ontmoetingsplek zijn, herinneringen levend houden.

Soms is het zo vanzelfsprekend dat een kunstwerk ergens staat, dat we het niet eens meer altijd zien. Soms trekt het juist onze aandacht. Het kunstwerk gaat bij een plek horen en we zouden het missen als het er niet meer is.

Kunst in de openbare ruimte. Het is kunst van en vóór iedereen! Een beeldtentoonstelling in de openbare ruimte. Iedereen kijkt er naar met zijn/haar eigen unieke blik, geniet van het kunstwerk, verzint er een verhaal bij, ergert er zich aan, of...

2. De vier thema's uit het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*

a. Landschap

De kunst maakt deel uit van het landschap. Land art was hiervoor vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw het overkoepelende begrip.

We onderscheiden twee benaderingen (al is het nooit zo zwart-wit als hieronder gesteld):

- De kunstenaar maakt gebruik van vegetatie, water, lucht en aarde naast andere mogelijke materialen. Hier gaat het kunstwerk op in het landschap.
- De kunstenaar voegt 'onnatuurlijke' elementen toe aan het landschap. De interactie tussen natuur en object vormt het kunstwerk. Het kunstwerk is juist opvallend aanwezig als eigen vorm in het landschap.

Wat is Land art?

De term *land art* duikt in de jaren '60 op in de beeldende kunst. Land art stond oorspronkelijk voor een richting waarbij de kunstenaar het museum verruilde voor de vrije natuur. Maar Richard Long en Robert Smithson bijvoorbeeld werkten op zulke geïsoleerde plaatsen dat het voor het publiek onmogelijk was er heen te gaan. Om het publiek toch kennis te laten maken met hun werk werd dit vastgelegd op foto, film of door middel van een geluidsregistratie. Land art is nog altijd een begrip in de hedendaagse kunst.

Enkele land art kunstenaars zijn:

Richard Long, die de natuur in duikt en daar veel van zijn werken ter plekke maakt.

Hij gebruikt materiaal dat hij tijdens zijn tocht tegen komt. Het landschap is zowel zijn atelier als zijn presentatieruimte.

Andere kunstenaars die op deze manier werken zijn: Dennis Oppenheim, Robert Smithson, Andy Goldsworthy, Michael Heizer.

Christo en Jeanne- Claude deden ingrepen in het landschap door bijvoorbeeld:

- Elf eilanden in te pakken.
- Een gordijn van 39 km te spannen in het landschap waardoor een grens ontstond (Japan).
- De kust van Little Bay Australië in te pakken.

Wolfgang Laib werkt niet in de natuur, maar haalt alles wat de natuur produceert naar zijn atelier.

Kunstwerken in de provincie Groningen die een relatie met het landschap aangaan:

- Arie Berkulin, *Hongerige wolf*, Finsterwolde
- Gjalb Blaauw, *Zonder titel*, Groningen
- Martin Borchert, *Waaiboel*, Nieuw Statenzijl
- Kie Ellens, *Waving, not drowning*, Stadskanaal
- Han Jansen, *Inkleuringen van het wad*, Waddenzee en Dollard
- Erick de Lyon, *N.NO.O.ZO.Z.ZW.W.NW.N.*, Groningen
- Erick de Lyon *ism. Wim Boetze, natte Ogen*, Winschoten
- Semna van Ooy, *Herinnering aan een plek*, Finsterwolde
- Dennis Oppenheim, *Directed Seeding - Cancelled Crop*, Finsterwolde
- Mark Ruygrok, *Het Slochter molecule*, A7, afslag Hoogezand/Slochteren
- Frank Sciarone, *Moor*, Veelerveen

b. Geschiedenissen

In onze cultuur is het gebruikelijk om gebeurtenissen en/of personen uit het verleden in herinnering te houden door kunstwerken of gedenktekens te realiseren. Over het algemeen noemen we dit een monument.

Wat is een monument?

Monumenten hebben altijd een verhaal in zich. We willen graag herinneringen levend houden, herinneringen aan dat wat er gebeurd is of dat wat er niet meer is. Verschillende benaderingen zijn mogelijk:

- Het herinneren van een persoon, denk bijvoorbeeld aan het Werkmanmonument van Armando.
- Het herinneren van een gebeurtenis, zoals de verdwijning van het dorp Oterdum verbeeld in het kunstwerk van Mattheus Meesters.
- Het gedenken van grote historische gebeurtenissen, zoals de Tweede Wereldoorlog: het 'Transformatorhuisje' van Gert Sennema.

c. Bouwwerken en onderkomens

In Groningen staan enkele kunstwerken waar je met het zelfde gemak van zou kunnen zeggen dat het hier meer om architectuur dan om kunst draait. Toch hebben we hier wel degelijk te maken met kunst in de openbare ruimte. Het zijn kleine gebouwtjes met een bijzondere vormgeving en soms ook een bijzondere gebruiksfunctie, zoals:

- Atelier Van Lieshout, S-T-A-Rwagon, Stadskanaal
- Coop Himmelb(l)au, Video clip folly, Delfzijl
- Jean Bernard Koeman, De Ring van Vinkhuizen, Groningen
- John Körmeling, Starhuisje, Slochteren
- Observatorium, Otium, Hoogezand

d. Taal

Bij kunstwerken waarin taal een rol speelt, is dikwijls sprake van poëzie of van een poëtische tekst. Denk aan gedichten uitgehakt in steen of andere materialen.

Het was in het begin van de 20ste eeuw dat er een nieuwe stroming in de kunst opkwam: DADA.

In DADA was alles mogelijk; weg met regels en normen in de kunst! Taal, woorden en leestekens gingen een eigen leven leiden. Dichters, schrijvers, theatermakers en beeldend kunstenaars gingen samenwerken en bedachten totaal nieuwe kunstvormen.

Kunst hoefde niet louter mooi te zijn, kunst moest iets losmaken bij de mensen.

Kunstenaars die taal in hun werk gebruikten: Paul van Ostaijen, Paul Klee, Appolinaire, Jean Dubuffet. En natuurlijk René Magritte met zijn bekende schilderij 'Ceci n'est pas une pipe'. Op een subtiele manier laat

hij de kijker nadenken over de realiteit: een geschilderde pijp is nog geen werkelijke pijp.

Voorbeelden van kunstwerken in Groningen waarin taal een prominente rol speelt:

- Stanley Brouwn, Zonder titel, Zuurdijk
- Anne Hilderink, C.O. Jellemapad, Leens
- Peter de Kan, over bruggen, Groningen
- Pieter Laurens Mol, Les Tranches de Vie (12 etudes), Obergum (Winsum)
- Adriaan Nette, Theater van de Natuur, Sellingeren
- K. Schippers / Marten Jongema, WAT ER, Appingedam-Overschield

ERICK DE LYON IN SAMENWERKING MET WIM BOETZE / 2007 / Winschoten, Blijhamsterwegaarde, gras,
water, beton / diameter cirkels 150 meter. Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

DEEL 3

Lessen voor onderbouw voortgezet onderwijs

LES – ALGEMEEN (ONDERBOUW VO)

De eerste twee lessen: Basiskennis kunst in de openbare ruimte

DOELSTELLING:

een eerste kennismaking met kunst in de openbare ruimte aan de hand van een introductiefilm en een gesprek. Aan het eind van de tweede les hebben de leerlingen een verslag gemaakt over drie kunstwerken in de openbare ruimte.

Enkele leerlingen presenteren dit aan de klas.

KERNDOPDOEL:

52

WERKVORMEN:

klassikaal: film bekijken, gesprek
individueel: zoekopdracht op internet, verslaglegging,
presenteren van verslag aan de klas

KUNSTWERK:

A la recherche du temps perdu - Groenewoud/Buij - Haren

NODIG:

film: A la recherche du temps perdu

LINK:

www.kunstopstraat.nl

LES 1: Inleiding

Bekijk met de klas de film 'A la recherche du temps perdu'.

Instructie

Gesprek met de klas naar aanleiding van de film waarin de volgende vragen kunnen worden gesteld:

- Vinden de jongen en het meisje elkaar leuk? Waarom denk je dat?
- De jongen wil veel weggooiën, waarom zou hij dat doen?
- Het meisje wil aan de jongen laten weten dat zij hem leuk vindt. Hoe doet zij dat?
- Merkt de jongen dat zij hem leuk vindt?
- In het filmpje zitten veel voorwerpen. Welke voorwerpen heb je gezien?
- Enkele voorwerpen veranderen in brons, welke? Wat doet deze verandering met het voorwerp? Het worden kunstwerken.

Gesprek met de klas waarin de volgende vragen worden gesteld:

- Zie je wel eens kunstwerken op straat? Waar? Welke?

Mogelijk antwoorden: langs de snelweg (denk aan de Joker als je naar Groningen gaat of aan de olifanten bij Almere, aan een kunstwerk in de buurt).

- Beschrijf samen met de leerlingen één van deze kunstwerken, met behulp van de volgende vragen:
  - Hoe ziet het kunstwerk eruit?
  - Waar is het van gemaakt, welke kleur heeft het?
  - Hoe denk je dat het kunstwerk voelt? Warm of koud, hard of zacht, ruw of glad?
  - Waarom zou het kunstwerk juist daar staan?
  - Wie is de kunstenaar?
  - Wanneer is het kunstwerk geplaatst?
  - Waarom zou het kunstwerk juist op die plek geplaatst zijn?
  - Zit er een verhaal achter het kunstwerk volgens jou?
  - Valt het kunstwerk op, of juist niet?
  - Welk gevoel roept het werk bij je op?
  - Ken je een ander kunstwerk gemaakt door dezelfde kunstenaar?

LES 2: Verwerking

❖ Opdracht 1 (als huiswerk of in de mediatheek)

Zoek op internet drie kunstwerken in de openbare ruimte gemaakt door drie verschillende kunstenaars. Het kunnen kunstwerken zijn in de buurt van school of op een heel andere plek.

Komen de leerlingen er niet uit, geef dan enkele namen van kunstenaars, waarna de leerlingen zelf verder kunnen zoeken:

August Rodin, Richard Serra, Henk Visch, Alexander Calder, Richard Long, Tom Puckey, Claes Oldenburg, Coop Himmelblau, Armando, George Segal, Nikki de Saint Phalle, Willem Valk, Ossip Zadkine, Eduard Waskowsky.

❖ Opdracht 2 (als huiswerk)

Maak een kort verslag over elk kunstwerk en beantwoord daarin de volgende vragen:

- Wat is de titel?
- Wie is de maker?
- Van welk materiaal is het gemaakt?
- Hoe denk je dat het kunstwerk voelt? Warm of koud, hard of zacht, ruw of glad?
- Welke kleur heeft het kunstwerk?
- Hoe groot is het kunstwerk?
- Wanneer is het geplaatst?
- Waar staat het kunstwerk?
- Valt het kunstwerk op, of juist niet?

- Probeer uit te zoeken wat het verhaal achter het kunstwerk is en beschrijf dit.
- Beschrijf in drie zinnen wat je van het beeld vindt en waarom.
- Welk gevoel roept het werk bij je op?

Reflectie

➦ Opdracht 3

Enkele leerlingen presenteren in de volgende les hun verslag.

- Bekijk opnieuw de film 'A la recherche du temps perdu', en sluit af met de volgende vragen:
- Welke kunstwerken zitten verstopt in de film?
- Bekijk je nu de film anders dan de eerste keer?
- Waar staat dit kunstwerk?
- Waarom worden er kunstwerken in de openbare ruimte geplaatst?

LES – algemeen (onderbouw VO) Kijk eens goed naar een kunstwerk

DOELSTELLING:

de leerlingen leren door middel van vragen en opdrachten een kunstwerk te observeren en erover te reflecteren. Aan het eind van de les hebben de leerlingen aan de hand van een kijkwijzer een kunstwerk bestudeerd.

KERNDOEL:

50 en 51

WERKVORMEN:

klassikaal: gesprek over kunst uit je eigen omgeving
individueel of in tweetallen: uitwerken van een kijkwijzer

KUNSTWERK:

een kunstwerk in de buurt

NODIG:

kijkwijzer 1 onderbouw Voortgezet Onderwijs, pen, papier, potloden

LINK:

www.kunstopstraat.nl

Inleiding, instructie

Inventariseer klassikaal de kunstwerken in de omgeving van de school.

Misschien komen er leerlingen uit andere dorpen, benoem dan ook de kunstwerken uit die dorpen.

Kijk op internet of er informatie over deze kunstwerken te vinden is.

Verwerking

➦ Opdracht 1 (huiswerk, individueel of in tweetallen)

Van welk kunstwerk zou je meer willen weten?

Bezoek dit kunstwerk en bestudeer het aan de hand van de kijkwijzer.

LES – algemeen (onderbouw VO) Maak een kunstboek

DOELSTELLING:

de leerlingen leren door middel van vragen en opdrachten een kunstwerk te observeren, er over te reflecteren en hun eigen beeldend proces op gang te brengen. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een kunstboek of scrapbook gemaakt.

KERNDOEL:

48, 49, 50, 51 en 52

WERKVORMEN:

klassikaal: vervolg op de vorige algemene les
individueel of in tweetallen: het maken van een kunstboek

NODIG:

uitgewerkte kijkwijzer 1 onderbouw VO
fotocamera, karton, verschillende soorten papier, scharen, lijm, potloden, stiften, verf, textiel, foto's, informatie over het uitgezochte kunstwerk en de kunstenaar etc.

LINK:

afbeeldingen van scrapbooks via google

Inleiding

We gebruiken hier de woorden 'scrapbook' en 'kunstboek' in de betekenis van 'plakboek'.

Googelen met het woord 'scrapbook' levert meer op dan via 'kunstboek'.

Vraag ruim voor deze les of er leerlingen zijn die hun scrapbook zouden willen meenemen. Hou een inleidend gesprek met de leerlingen over een scrapbook. Bekijk klassikaal de verschillende meegebrachte scrapbooks. Ook op internet zijn allerlei afbeeldingen van scrapbooks te vinden.

Instructie

Hou een gesprek met de leerlingen over het scrapbook dat zij gaan maken. Dit scrapbook gaat over het door hen uitgezochte kunstwerk (zie vorige les). Voorbeeldvragen voor dit gesprek:

Welk kunstwerk staat centraal in jouw scrapbook / kunstboek?

Op welke manier komt het kunstwerk in jouw kunstboek?

Wat wordt het formaat van jouw kunstboek?

Welke materialen ga je gebruiken?

Heb je genoeg informatie?

Waar haal je je informatie vandaan?

Verwerking

➡ *Opdracht: Maak een kunstboek*

Maak naar aanleiding van het gekozen kunstwerk een kunstboek.

Het kunstboek kun je vullen met:

- De uitgewerkte kijkwijzer.
- De schets en foto's die gemaakt zijn tijdens het bezoek aan het kunstwerk.
- Ontwerp, teken, schilder of plak een andere omgeving voor het kunstwerk en verwerk dat in je kunstboek.
- Informatie over de kunstenaar; heeft hij/zij nog andere kunstwerken gemaakt?
- Bewerkte foto's van het kunstwerk en/of de omgeving (bijvoorbeeld door middel van fotobewerkingsprogramma's, zoals Picasa, Photoshop)
- Boetseer het kunstwerk van klei. Zet het op een plek waar het volgens jou past, neem het desnoods mee op de fiets, zet het ergens neer en maak hiervan foto's voor in je kunstboek.
- Schilder het kunstwerk na óf bij dag óf bij nacht. Plak deze schildering of een foto ervan in je kunstboek.

Reflectie

Hou klassikaal een werkbespreking over de gemaakte kunstboeken.

LES – algemeen (onderbouw VO) Promoot jouw favoriete kunstwerk

DOELSTELLING:

de leerlingen leren in groepsverband onderzoek te doen naar een kunstwerk in de buurt. Zij gaan het kunstwerk promoten, buurtbewoners om reacties vragen en ze maken een korte film.

Aan het eind van de les hebben de leerlingen een promotiefilm gemaakt rondom een zelf gekozen kunstwerk.

De film wordt klassikaal besproken.

KERNDROEL:

48, 49, 50, 51, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: samenwerken, onderzoeken, uitleg geven

in groepjes van vier: rollenspel, interviewen, filmen

KUNSTWERK:

een kunstwerk in de buurt

NODIG:

diverse reclame filmpjes, filmcamera, beamer of beeldscherm

kijkwijzer 1 onderbouw VO

Voorwoord

Deze les is uitermate geschikt om een professioneel kunstenaar in te huren.

Inleiding, instructie

Bekijk met de klas enkele reclamefilmpjes.

Bespreek deze aan de hand van de volgende voorbeeldvragen:

- Wat wordt er gepromoot?
- Zou jij het product gaan kopen? Waarom wel, waarom niet?
- Hoe zou jij zelf dit product promoten? Doe het voor.

Kies een willekeurig kunstwerk en projecteer foto's hiervan.

Verdeel de klas in groepjes van vier en geef ze de opdracht ter plekke dit kunstwerk te promoten (snelle opdracht).

Verwerking 1

➡ *Opdracht 1 (huiswerk, individueel of in tweetallen)*

Welk kunstwerk zou jij willen promoten?

Bezoek dit kunstwerk en bestuur dit aan de hand van kijkwijzer 1 onderbouw VO.

Mochten de leerlingen de kijkwijzer voor het uitgekozen kunstwerk al gemaakt hebben, dan kunnen ze verder met verwerking 2.

Verwerking 2

De leerlingen worden verdeeld in groepjes van vier (filmcrew) en kiezen een kunstwerk uit de buurt van de school.

➡ *Opdracht 1 (filmcrew)*

Bezoek het uitgekozen kunstwerk. Bespreek en bestudeer het aan de hand van de volgende vragen:

- Wat is de titel?
- Wie is de maker?
- Van welk materiaal is het gemaakt?
- Hoe voelt het kunstwerk aan? Warm of koud, hard of zacht, ruw of glad?
- Welke kleur heeft het kunstwerk?
- Hoe groot is het kunstwerk?
- Wanneer is het geplaatst?

- Waar staat het kunstwerk? Is het makkelijk te vinden?
- Valt het kunstwerk op, of juist niet?
- Welk gevoel roept het kunstwerk bij je op?
- Probeer uit te zoeken wat het verhaal achter het kunstwerk is en beschrijf dit.
- Verzin eventueel zelf een verhaal achter dit kunstwerk en schrijf dit op.
- Beschrijf in drie zinnen wat je van het kunstwerk vindt en waarom.
- Maak foto's van het kunstwerk.

❖ Opdracht 2 (vervolg)

Jullie gaan een reclamefilmje maken. Doel is de toeschouwer nieuwsgierig te maken naar dit kunstwerk. Vraag je af: waarom moeten mensen juist naar dit kunstwerk komen kijken, wat maakt het bijzonder, wat voegt het toe aan de omgeving etc. Denk aan het volgende:

- Het filmje mag niet langer worden dan drie minuten.
- Reclame voor je kunstwerk is het hoofddoel.
- Verdeel de rollen: wie filmt, vertelt, acteert, regisseert etc?
- Probeer het zó te filmen, dat er geen eindmontage nodig is.
- Maak van te voren een script.

Je kunt op verschillende manieren te werk gaan.

Kies uit onderstaande voorbeelden of verzin zelf iets:

- Vertel je verhaal als een verslaggever van het nieuws.
- Speel een soap bij het kunstwerk; geef het kunstwerk zelf een grote rol.
- Film het kunstwerk als een belangrijke archeologische vondst.
- Betrek omwonenden (eerst hun toestemming vragen!), film hun enthousiaste reacties op het kunstwerk.

Reflectie

De filmjes worden in de klas vertoond.

Als er bewoners in filmjes gefigureerd hebben, laat hen dan ook uitnodigen.

De leerlingen maken een top drie van die kunstwerken waar ze na het zien van de reclamefilmjes het liefst naar toe zouden gaan.

Wanneer er slechts één kunstwerk is onderzocht, kiezen ze naar aanleiding van welke drie filmjes ze het werk zouden gaan bezoeken.

❖ Opdracht (filmcrew, presentatie)

Vertel kort iets over jullie ervaringen bij het maken van jullie reclamefilmje.

Kondig het reclamefilmje aan.

❖ Opdracht 2 (individueel)

Beantwoord na ieder reclamefilmje de volgende vragen:

- Vond je het filmje origineel?
- Zou je na het zien van dit filmje het kunstwerk echt willen bezoeken?
- Wat deden de makers goed?
- Heb je een tip voor de makers?
- Hebben zij het doel, reclame maken voor dit kunstwerk, bereikt?
- Aan het eind van alle reclamefilmjes, maak je een top drie van de beste filmjes, waarbij je in één zin aangeeft waarom je tot deze keuze bent gekomen.

INTERDISCIPLINAIRE LES (onderbouw VO) Cyclus: 'van schetsopdracht naar kunstwerk'

DOELSTELLING:

de leerlingen hebben een kunstwerk ontworpen en andermans kunstwerk beoordeeld. Aan het eind van de cyclus hebben de leerlingen inzicht in het proces van het ontstaan van een kunstwerk in de openbare ruimte.

KERNDOEL:

48, 50, 51

WERKVORMEN:

in groepjes: samenwerken, ontwerpen en vormgeven, presenteren, observeren, beoordelen en concluderen

KUNSTWERK:

diverse voorbeelden uit het boek of uit de buurt

NODIG:

- opdracht 1: foto- en filmcamera
pen en schrijfpapierpapier
potlood, houtskool, tekenpapier
- opdracht 2: potlood en tekenpapier
materialen naar keuze
- opdracht 3: fotobewerkingsprogramma's
power-point
Maquette, tekeningen, foto's etc.

LINK:

www.kunstopstraat.nl

Voorwoord

Deze lessencyclus wordt gegeven aan twee parallelklassen (klas A en B). De leerlingen van beide klassen

doorlopen het zelfde proces: ze maken deel uit van een kunstenaarscollectief en een beoordelingscommissie. Elk kunstenaarscollectief (maximaal vier leerlingen) krijgt de opdracht een schetsontwerp te maken voor een kunstwerk op plek x. Dit kan op het schoolplein zijn, in een park, een winkelcentrum, op de markt, voor een bejaardentehuis etc.

De docent is de opdrachtgever. De opdracht aan de leerlingen luidt als volgt:

maak een ontwerp voor een kunstwerk op locatie x. Het kunstwerk moet voldoen aan de volgende eisen:

- Het kunstwerk dient een relatie aan te gaan met de omgeving. Bijvoorbeeld door aan te sluiten bij of juist te contrasteren met zijn omgeving.
- Het kunstwerk dient de identiteit en/of functie van locatie x weer te geven. Identiteit kan zijn: de grondsoort van de locatie (klei, zand), betonnen muren, de koekjesfabriek die er gestaan heeft, een gebeurtenis die er heeft plaats gevonden etc. Met andere woorden: het kan een autonoom kunstwerk worden of een monument.
- Het kunstwerk moet vandalismebestendig zijn en lang mee kunnen gaan (technisch in orde) en voldoen aan de eisen hiervoor.

Als alle ontwerpen klaar zijn, presenteert elk kunstenaarscollectief het ontwerp aan een beoordelingscommissie. Deze commissie bestaat uit leerlingen van de parallelklas; de kunstenaarscollectieven uit klas A presenteren dus aan klas B en omgekeerd.

Voor de beoordelingscommissie wordt klas B verdeeld in drie groepen:

- Kunstcommissie: hierin zitten de mensen die verstand van kunst hebben. Zij kijken of het ontwerp voldoet aan de opdrachtoomschrijving: hoe is de vormgeving, gaat het kunstwerk een relatie aan met de omgeving, wat is de thematiek en past deze binnen de opdracht? Wat is het budget, past het maken van dit kunstwerk binnen dit budget?
- Buurtbewoners: zij nemen het standpunt van bewoners in en beslissen mee of het kunstwerk er mag komen. Zij denken voornamelijk vanuit veiligheid voor de omgeving, mooi/lelijk, opvallend of juist niet etc.
- Technische commissie: hierin zitten de mensen met een technische kijk op het geheel. Zij letten vooral op de constructie, duurzaamheid en het onderhoud. Voldoet het kunstwerk aan de eisen van vandalismebestendigheid?

Besprek klassikaal de rol van deze drie commissies. De drie commissies geven onafhankelijk van elkaar een

oordeel. Uit elke commissie komt een gezamenlijk besluit. Deze drie besluiten worden naast elkaar gelegd en hopelijk komt hier een definitief besluit uit. Hieruit zal waarschijnlijk blijken hoe lastig het kan zijn een kunstwerk te kiezen waar iedereen achter staat. Stimuleer discussie over de diverse meningen. De opdrachtgever (de docent) is de voorzitter van deze discussie. Leerlingen leren hun mening te vormen en verwoorden en elkaars mening te respecteren. Bij het definitieve besluit heeft de kunstcommissie het laatste woord. Een goede kunstcommissie luistert naar elke partij en neemt op grond van het gehoorde de (juiste?) beslissing.

Deze cyclus kan natuurlijk ook aan één klas gegeven worden.

Elke leerling zit in een kunstenaarscollectief.

Voor de presentatie wordt nu de klas verdeeld in twee beoordelingscommissies (bestaande uit een kunst- en technische commissie en buurtbewoners), die elk de schetsontwerpen van de andere groep beoordelen.

Inleiding, instructie

Maak locatie x aan de leerlingen bekend. Laat ze zo mogelijk twee foto's zien.

Stel de volgende vragen:

Is de plek bekend?

Weet iemand iets te vertellen over de plek?

Heeft iemand hier zelf iets beleefd?

Verdeel de klas in kunstenaarscollectieven.

Verwerking

➡️ Opdracht 1 (aan elk kunstenaarscollectief)

Maak een studie van locatie x:

- Beschrijf zo exact mogelijk locatie x. Benoem gebouwen, groen, bestrating, afmetingen, kleuren, functies etc.
- Onderzoek de geschiedenis van locatie x.
- Maak foto's van de locatie of film deze vanuit verschillende standpunten.
- Maak schetsen.

➡️ Opdracht 2: maak een schetsontwerp

Maak met je kunstenaarscollectief een schetsontwerp voor een kunstwerk op locatie x.

- Het kunstwerk moet voldoen aan de volgende eisen:
- Het kunstwerk dient een relatie aan te gaan met de omgeving. Bijvoorbeeld door aan te sluiten bij of juist te contrasteren met zijn omgeving.
- Het kunstwerk dient de identiteit en/of functie van

locatie x weer te geven. Identiteit kan zijn: de grondsoort van de locatie (klei, zand), betonnen muren, de koekjesfabriek die er gestaan heeft, een gebeurtenis die er heeft plaats gevonden etc. Met andere woorden: het kan een autonoom kunstwerk worden of een monument.

- Het kunstwerk moet vandalismebestendig zijn en lang mee kunnen gaan (technisch in orde) en voldoen aan de eisen hiervoor.

Het schetsontwerp kan bevatten:

- Het verslag van opdracht 1.
- Een 3D ontwerp van het kunstwerk, materiaalkeuze naar eigen inzicht.
- Schetsen van het kunstwerk in zijn omgeving; dit kunnen tekeningen, fotobewerkingen, power-point of een maquette zijn.
- Verantwoording qua vormgeving, thematiek, geschiedenis, kleur, materiaal, grootte etc. Waarom is voor deze aspecten gekozen? Geef uitleg.
- Technische aspecten zoals: materiaalkeuze, fundering, stevigheid, vandalismebestendigheid, duurzaamheid en onderhoud.
- Begroting: doe onderzoek naar de kosten voor het plaatsen van een kunstwerk bij de plaatselijke aannemer of bronsgieter.

Reflectie

❖ Opdracht 3

Verzorg binnen je collectief een heldere en goed vormgegeven presentatie. Zorg dat het gemaakte schetsontwerp goed tot zijn recht komt. Denk samen na over kernachtige formuleringen om jullie ontwerp zo perfect mogelijk te presenteren. Het doel van je kunstenaarscollectief is natuurlijk om deze grote opdracht binnen te halen!

❖ Opdracht 4 (presentatie)

Presenteer samen jullie schetsontwerp aan de beoordelingscommissie.

❖ Opdracht 5 (voor beoordelingscommissie)

Leef je zo goed mogelijk in je rol als lid van de kunst- of technische commissie in, of in die van buurtbewoner. Beoordeel de diverse schetsontwerpen. Maak met je commissieleden een keuze: welk schetsontwerp komt als beste uit de bus en waarom vinden jullie dit? Vergeet niet dat de kunstcommissie uiteindelijk het laatste woord heeft.

LES – LANDSCHAP (ONDERBOUW VO)

Wie was hier?

DOELSTELLING:

de leerlingen leren het begrip land art en weten het te integreren in een eigen beeldend proces. Aan het eind van de les presenteren de leerlingen hun eigen land art project, met behulp van film, foto's en geluidsopnames.

KERNDOEL:

48, 49, 50, 51 en 52

WERKVORMEN:

klassikaal: het bekijken van een film en uitleg over land art

in tweetallen: het uitwerken van de opdracht: wie was hier?

KUNSTWERK:

Directed seeding- Cancelled Crop - Dennis Oppenheim Finsterwolde

Inkleuring van het wad - Han Jansen - Waddenzee en Dollard

NODIG:

natuurlijke materialen gevonden in de natuur, eventuele gereedschappen zoals, schop, hark, emmers, foto- of filmcamera

MARTIN BORCHERT / 1996 / Nieuw Statenzijl roestvrij staal, composiet, beton, bladgoud / hoogte 771 cm.

Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

LINK:

<http://player.omroep.nl/?aflID=10509312>

Inleiding

Bekijk met de klas de film 'Gerry maakt graancirkels' (een aflevering van *Try Before You Die* - BNN, 10 januari 2010).

Instructie

Bekijk met de klas de foto's van het kunstwerk *Directed seeding – Cancelled Crop* van Dennis Oppenheim.

Belangrijke aspecten bij dit kunstwerk zijn:

Het eerste land art project in Nederland.

Alles is al verdwenen.

Belangrijk is dat het gedocumenteerd is, in dit geval door foto's.

Het was geen commercieel project: het geoogste graan werd niet verkocht, maar opgeslagen. 'Land art' is meestal onverkoopbaar, omdat de werken vaak tijdelijk bestaan, gedurende enkele weken, dagen of soms zelfs uren.

Verwerking

De leerlingen maken de opdracht in tweetallen.

Elk tweetal presenteert aan de klas de gemaakte documentatie, waarbij het vertelt wat het heeft gedaan en waarom. De overige leerlingen kunnen daar op reageren.

❖ Opdracht 1: wie was hier? (aan tweetallen)

Zoek samen een stukje natuur ergens in de buurt: in een park, bos, tuin, grasveld, weiland, akkerland, op de hei, het meer of aan de slootkant. Bedenk hoe jullie dit landschap gaan veranderen, zonder daarbij de natuur aan te tasten. Je mag niets plukken, alleen van de grond pakken en verplaatsen. Voorbijgangers moeten denken: wat is hier gebeurd?

Maak een registratie van dat wat jullie gedaan hebben. Leg het vast op foto, film; maak een plattegrond en/of een geluidsopname. Doe dit meerdere dagen (eventueel gedurende meerdere weken), zodat eventuele veranderingen goed zichtbaar / hoorbaar worden gemaakt.

❖ Opdracht 2

Bereid samen een presentatie voor aan de klas. Houd de presentatie.

LES – LANDSCHAP (ONDERBOUW VO)

Wind laat je kunstwerk bewegen!

DOELSTELLING:

de leerlingen leren wind zichtbaar te maken. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een eigen windwijzer gemaakt.

KERNDIEL:

48, 49, 50, en 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg over wind en windrichtingmeters

Individueel: het ontwerpen en uitwerken van een windwijzer

vakoverstijgend

KUNSTWERKEN:

Waaiboel - Martin Borchert - Nieuw Statenzijl

O.O.ZO.Z.ZW.W.NW - Erick de Lyon – Groningen

NODIG:

potlood en tekenpapier

materialen naar keuze

LINK:

www.brascamp.nl/windvaan

http://www.kunstopstraat.nl/weergave.php?t=artefact&id=468&route_add=

www.martinborchert.com

Inleiding

Houd een gesprek met de groep aan de hand van de volgende vragen:

Heb je wel eens de lucht langs je lichaam gevoeld wanneer je hard rent? Weet je dat als je heel goed blijft voelen, je ook de lucht op je wangen voelt wanneer je stilstaat?

Heb je de wind wel eens gevoeld? Hoe voelt dat?

Kun je wind ook zien?

Hoe ben je vanochtend naar school gekomen? Lopend

of op de fiets? Heb je de wind gevoeld? Hoe lang doe je erover als je tegenwind hebt? Hoe lang bij wind in de rug?

Instructie

Een klassikale les over wind aan de hand van de volgende vragen:

Wat is wind? Welke windtypes zijn er?

Waaraan kun je zien dat er wind is?

Behandel beroemde stormen, zoals de noord-westerstorm die samen met het springtij de watersnood in 1953 veroorzaakte of orkaan Katrina in New Orleans.

Welke windrichtingen zijn er en hoe meet je de windrichting?

Laat voorbeelden zien van windwijzers.

Hoe werken windwijzers?

Een **windwijzer** is een instrument uit de meteorologie om de richting van de wind te laten zien. Meestal bestaat het uit een metalen plaatje dat vrij beweegbaar is om een verticale as. Aan één zijde van de as heeft het plaatje een groot oppervlak, aan de andere zijde doorgaans een spits: het wijzende deel. Het wordt op een hoge plek geplaatst. Door de hoeveelheid wind zal het in een bepaalde richting worden gedraaid: de windrichting. Onder de wijzer is vaak een liggende constructie aangebracht, waaraan kan worden afgelezen wat die richting is: noord, oost, enzovoort. Er zijn ook windwijzers die elektronisch uitgelezen worden. Ter verfraaiing krijgt het plaatje een vorm, meestal die van een haan; een dergelijke windwijzer wordt wel windhaan genoemd. Maar ook andere figuren komen als windwijzer voor. Een goede plek voor een windwijzer is de punt van een kerktoeren – het haantje van de toren. Naast een haan zie je vooral in Groningen en Friesland paarden, schepen, een zeemeermin of gemeentewapen als windwijzer. Om goed te werken moet een windvaan aan eisen voldoen. Een windvaan moet soepel kunnen draaien, daarvoor moet hij tijdens het draaien zo min mogelijk weerstand ondervinden en hij moet in balans zijn.

Besprek met de klas de kunstwerken van Erick de Lyon en Martin Borchert.

Verwerking

🔗 Opdracht

Maak een werkbare windwijzer die past bij je eigen school of huis.

Volg de volgende stappen:

bedenk elementen die passen bij de school of je eigen huis, bijvoorbeeld de naam van de school, het logo, het beroep van je ouders, jouw hobby etc.

Begin met het schetsen van ideeën die je hebt over de vorm van de windwijzer. Maak vijf schetsen. Kies daarna de schets die je wilt gaan uitvoeren.

Maak de windwijzer op werkelijke grootte en uitvoerd in materiaal dat past bij jouw ontwerp.

LES – GESCHIEDENISSEN (ONDERBOUW VO) Op zoek naar het verhaal...

DOELSTELLING:

de leerlingen maken kennis met verschillende monumenten en verhalen uit het nabije verleden. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een buurtbewoner geïnterviewd en hiervan een geluidsopname of film gemaakt.

KERNDOEL:

01, 02, 48, 50, 51 en 52

WERKVORMEN:

klassikaal: wat is een monument? Hoe interview je iemand?

In tweetallen: het houden van een interview en het verwerken van het geluid- of filmmateriaal

KUNSTWERKEN:

Zonder titel - Gert Sennema - Grijpskerk

Oterdum - Mattheus Meesters - Delfzijl (dijk Oterdum)

1787 – Jorgen Leijenaar – Stadskanaal

Optima Philosophia Sapiente est Meditatio Mortis - Jan Kuipers - Wittewierum

Landbouw en veeteelt - Wladimir de Vries - Groningen

Joods Monument - Eduard Waskowsky - Groningen

Werkmanmonument - Armando - Groningen

NODIG:

pen en schrijfpapier

filmcamera

LINK:

www.youtube.com/watch?v=v.MsEg47lmg

Inleiding, instructie

Leg uit wat een monument is.

Vraag aan de klas of en welke monumenten zij kennen in de buurt.

Besprek de monumenten uit het boek 'In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen'.

MATTHEUS MEESTERS / 1978 / Delfzijl / Valgenweg, brons, baksteen / hoogte 250 cm. Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

Vergelijk deze met de monumenten in de buurt van de school.

Voorbeeldvragen:

Ken je de verhalen achter de monumenten in de buurt?
Hoe zou je deze verhalen te weten kunnen komen?

Bespreek hoe je een goed interview maakt, bijvoorbeeld aan de hand van het volgende:

Het interview

Bepaal het doel van je interview

Wat wil je precies weten en hoe ga je dat doen? Wil je weten hoe oud deze persoon is, hoe lang hij al in de wijk woont, wat zijn/haar achtergrond is, wat voor werk hij/zij doet, hoe vaak hij/zij voorbij een kunstwerk loopt zonder het te zien? Denk goed na over de richting die je in wil slaan.

Wie ga je interviewen?

Wees geïnteresseerd in de persoon en in wat hij/zij te vertellen heeft. Het moet niet overkomen als een interview dat je met iedereen zou kunnen houden. Je bent diegene aan het interviewen, omdat hij/zij een uniek verhaal gaat vertellen.

Wat is de hoofdvraag?

Als je weet wát je precies wilt weten (zie 1), kun je een hoofdvraag bedenken: de vraag waar alles om draait. Bijvoorbeeld: "Hoe zag uw leven er uit toen u onze leeftijd had?"

Welke vragen heb je?

Maak niet alleen maar vragen waarop het antwoord alleen ja of nee is. Zorg dat je een boeiend antwoord krijgt, voor jou en de uiteindelijke film. Het beste zijn vragen die beginnen met wie, wat, waar, waarom, wanneer en hoe. Dit zijn open vragen waarbij iemand meer uitleg moet geven.

Zet de vragen in de juiste volgorde

Als je iemand gaat interviewen, moet je ervoor zorgen dat het gesprek goed verloopt. De volgorde waarin je de vragen stelt, helpt daarbij. Begin met de makkelijke en algemene vragen en bewaar de moeilijke vragen voor later; zo stel je iemand op zijn/haar gemak.

Maak een afspraak met degene die je wilt interviewen

Dat kun je telefonisch doen of per mail, maar je kunt ook een briefje in de bus doen of gewoon aanbellen.

Verwerking

➦ Opdracht 1 (in tweetallen)

Interview elkaar. Om beurten ben je geïnterviewde of interviewer. Time de interviews. Geef elkaar feedback (opbouwende kritiek).

➦ Opdracht 2 (in tweetallen)

Je gaat een interview houden met een bewoner (50+) uit de buurt. Bereid eerst samen het interview voor. Stel de vragen samen aan de hand van de gekregen informatie over het interview.

Speel weer een rollenspel van geïnterviewde en interviewer, maar nu met jullie gemaakte vragenlijst. Pas deze na elkaars feedback zo nodig aan.

Spreek af wie bij het interview met de bewoner de vragen stelt en wie opnames maakt.

➦ Opdracht 3 (in tweetallen)

Houd het interview met de bewoner en leg dit vast op film.

Let bij het interview op de volgende aspecten:

- Wees beleefd, zet je telefoon uit en neem eventueel iets mee voor de geïnterviewde.
- Houd goed in de gaten waar je naartoe wilt in het gesprek en vraag gerust door! Maar, als iemand echt iets niet wil vertellen, respecteer dat dan en ga er niet op in.
- Je filmt deze geïnterviewde, zorg ervoor dat hij/zij daar goed van op de hoogte is.
- Luister goed naar wat degene aan het vertellen is en laat dat ook merken.
- Stel jezelf netjes voor en vertel waar je het interview voor doet.
- Zorg dat je op tijd komt en goed voorbereid bent.

Reflectie

➦ Opdracht 4 (presentatie)

Vertel de klas jullie ervaringen tijdens het interview.

➦ Opdracht 5 (aan twee leerlingen)

Monteer al het filmmateriaal tot één documentaire met de titel 'Op zoek naar het verhaal achter locatie x'. Vergeet niet alle namen van klasgenoten en buurtbewoners te benoemen in de aftiteling.

Presenteer deze film aan de klas.

Nodig zo mogelijk de geïnterviewde buurtbewoners hierbij uit.

De film is nu ook een monument geworden.

LES – GESCHIEDENISSEN (ONDERBOUW VO)

Maak je eigen monument

DOELSTELLING:

de leerlingen maken kennis met verschillende monumenten. Aan het eind van de les hebben zij hun eigen monument ontworpen.

KERNDOEL:

48, 49, 50, en 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg 'Wat is een monument?'

Individueel: ontwerpen

KUNSTWERKEN:

Zonder titel - Gert Sennema - Grijpskerk

Oterdum - Mattheus Meesters - Delfzijl (dijk Oterdum)

1787 - Jorgen Leijenaar - Stadskanaal

Optima Philosophia Sapiente est Meditatio Mortis

- Jan Kuipers - Wittewierum

Landbouw en veeteelt - Wladimir de Vries - Groningen

Joods Monument - Eduard Waskowsky - Groningen

Werkmanmonument - Armando - Groningen

NODIG:

kaartjes met vier thema's

potlood en tekenpapier

fotocamera

materialen naar keuze

LINK:

www.youtube.com/watch?v=LVJVRywgYM

Inleiding

Bekijk met de klas de film: 'Michael Jackson Dance Tribute - STOCKHOLM'

Kan een film ook een monument zijn?

Instructie

Wat is een monument?

Bespreek de kunstwerken van Gert Sennema, Mattheus Meesters en Jorgen Leijenaar.

Verwerking

De leerlingen krijgen een kaartje met vier personen of gebeurtenissen. Zij kiezen één van de vier en maken hiervoor een ontwerp voor een monument.

➦ Opdracht 1 (individueel)

Ontwerp een monument voor een belangrijke persoon of gebeurtenis.

Ga als volgt te werk:

- Kies één van de vier thema's van het kaartje.

- Associeer rondom jouw thema; alles wat in je opkomt, schrijf je op.
- Verzamel zoveel mogelijk informatie over je onderwerp. Dit kan via internet, boeken, uitzending gemist, bezoek aan de bibliotheek, krantenartikelen, tijdschriften.
- Maak een verslag van de verzamelde informatie. Belangrijk is dat alle informatie goed gecheckt moet worden; trek bijvoorbeeld informatie van Wikipedia altijd na in een boek, tijdschrift of een andere bron.
- Bedenk een vorm voor jouw monument.
- Maak hiervan schetsen met houtskool of potlood, minimaal vijf.
- Kies één van de schetsen uit en maak een 3D model.

- Bedenk een plek waar jouw monument moet komen. Maak foto's van die plek.

Reflectie

De leerlingen leveren hun werk in. Een groepje van vier leerlingen richt een tentoonstelling van alle ontwerpen in (in de centrale hal, in het lokaal etc.). Houd een werkbepreking van de diverse ontwerpen in de expositieruimte.

❖ Opdracht 2 (groepje van vier)

Maak een tentoonstelling van alle ontwerpen in de daarvoor aangewezen ruimte. Denk na over de opstelling (hoe komt ieder ontwerp het best tot zijn recht, kies je voor contrast of overeenkomst etc.), licht, veiligheid etc.

Voorbeelden van kaartjes met vier thema's

<ul style="list-style-type: none"> • Michael Jackson • Aletta Jacobs • Cézanne • Monument voor een verjaardag die je nooit meer wilt vergeten 	<ul style="list-style-type: none"> • Monument voor een overleden huisdier • Rihanna • Leonardo da Vinci • Harry Mulisch 	<ul style="list-style-type: none"> • Carry Slee • De Sint Elisabethvloed • Frans Bauer • Monument ter herinnering aan jouw favoriete band
<ul style="list-style-type: none"> • Madonna • Piet Mondriaan • Ede Staal • Monument voor alle brugklassers 	<ul style="list-style-type: none"> • Monument voor jouw favoriete sportheld • Annie M.G. Schmidt • De uitgestorven dinosaurus • Tom Jones 	<ul style="list-style-type: none"> • Jan Smit • Hip-hop monument • Paul van Loon • Monument voor groep acht
<ul style="list-style-type: none"> • Herman van Veen • Andy Warhol • Aanslag Koninginnedag 2009 • Monument voor een herinnering 	<ul style="list-style-type: none"> • Een monument voor een herinnering • De koningin • Elvis Presley • Slachtoffers Bijlmerramp 	<ul style="list-style-type: none"> • Jochem Myer • Beyonce • Rafaël van de Vaart • Monument voor een slachtoffer van een ongeluk
<ul style="list-style-type: none"> • Bob Dylan • De aanslag op de Twintowers • Angelina Jolie • Een monument voor jouw tv-held 	<ul style="list-style-type: none"> • Bevrijdingsdag • Bert Visscher • Rembrandt van Rijn • Monument voor je lievelings schrijver 	<ul style="list-style-type: none"> • Gronings ontzet • Ali B. • De burgemeester • Monument voor een oud/vergeten beroep
<ul style="list-style-type: none"> • Vincent van Gogh • Vliegkamp Tripoli • Simone Kleinsma • Een monument voor jouw school 	<ul style="list-style-type: none"> • Marco Borsato • Youp van 't Hek • Richard Long • De slag van Heiligerlee 	<ul style="list-style-type: none"> • Auguste Rodin • Tony Hawk • Johan Cruijff • Monument voor jouw lievelingskledingstuk

COOP HIMMELB(L)AU / 2003 (1990) / Delfzijl, Handelskade Oost staal, geschilderd staal, roestvrij staal, hout, hoogte 1200 cm. Eigendom Groningen Seaports

LES – BOUWWERKEN EN ONDERKOMENS (ONDERBOUW VO) En plots heb ik een bouwsel

DOELSTELLING:

de leerlingen maken kennis met het begrip deconstructivisme.

Aan het eind van de les hebben de leerlingen een papieren gebouw ontworpen en een bouwsel gemaakt van restmateriaal.

KERNDOEL:

48, 50, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg over het deconstructivisme
individueel: een bouwwerk maken van papier en van restmateriaal

KUNSTWERKEN:

Paviljoen Coop Himmelb(l)au - Coop Himmelb(l)au - Delfzijl

NODIG:

- opdracht 1: oliepastel en gekleurd papier
zwart papier
- opdracht 2: restmateriaal
- opdracht 3: tafels en eventueel ander tentoonstellingsmateriaal

LINK:

<http://www.youtube.com/watch?v=BVZwLy57h2o>

Inleiding

Alle leerlingen krijgen twee gekleurde velletjes papier (formaat A4). De leerlingen krassen deze vol met de ogen dicht. De vellen papier worden in maximaal vijf stukken geknipt of gescheurd. Deze stukken worden ruimtelijk geplakt op een zwarte ondergrond. Met ruimtelijk bedoelen we letterlijk 'ruimtelijk': vouw minimaal twee randen tot plakrand om, zodat het een papieren bouwwerk wordt.

❖ Opdracht 1: Plots heb je een bouwsel (maximaal 15 minuten)

Kras met je ogen een vel papier vol.

Knip of scheur het in vijf stukken.

Plak ze ruimtelijk op een vel zwart papier.

Instructie

Behandel in de les het paviljoen Coop Himmelb(l)au in Delfzijl.

Behandel het deconstructivisme.

ATELIER VAN LIESHOUT / 2002 / Stadskanaal, Stationsstraat 3. Wagon: hout; interieur: diverse materialen / hoogte 392 cm, lengte 1452 cm, breedte 15 cm. Eigendom Museumspoorlijn S-T-A-R

DECONSTRUCTIVISME

Het deconstructivisme is een eigentijdse stroming in de architectuur die ervan uitgaat dat de maatschappij verwarrend en onzeker is. Architecten willen dat in hun bouwwerken tot uiting laten komen. Ook vinden zij dat de functie van het gebouw de sfeer van het gebouw bepaalt. Enkele kunstenaars/architecten van het deconstructivisme zijn: Coop Himmelb(l)au, Rem Koolhaas, Daniel Liebeskind, Bernard Tschumi en Zaha Hadid.

Verwerking

Er is een grote hoeveelheid restmateriaal aanwezig in het lokaal.

Opdracht 2: Ontwerp je eigen bouwsel

Maak vanuit restmateriaal een bouwsel. Het hoeft niet functioneel te zijn.

Reflectie

Opdracht 3 (groepje van vier)

Maak een tentoonstelling van alle bouwsels in de daarvoor aangewezen ruimte. Denk na over de opstelling (hoe komt ieder bouwsel het best tot zijn recht?), licht, veiligheid etc.

LES - BOUWWERKEN EN ONDERKOMENS (ONDERBOUW VO) 24 uur met STAR Wagon

DOELSTELLING:

aan het eind van de les hebben de leerlingen een fictief verhaal geschreven.

KERNDOEL:

01, 02, 10, 50

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg kunstwerk
individueel: verhaal schrijven
in groepjes: presenteren

KUNSTWERKEN:

STARWagon - Joep van Lieshout - Stadskanaal
Otium - Observatorium - Hoogezand

NODIG:

pen en papier

LINK:

www.stadskanaalrail.nl/star/star.php?menc=stc6&menr=str2

Inleiding

Hou een kort gesprek in de klas over de laatste 24 uur.

Kunnen de leerlingen terug halen wat ze gedaan hebben?

Opdracht (huiswerk)

Beleef 24 uur bewuster misschien dan gewoonlijk door aantekeningen te maken van 'alles' wat je doet.

Hoeveel uur ervan slaap je? Heb je gedroomd?

Wanneer en hoe lang besteedde je aan huiswerk, tv kijken, naar school lopen / fietsen, telefoneren, sms'en, computeren, eten, afwassen etc. Maak er daarna in goed Nederlands een stukje van. Ben je verrast wat je gedaan hebt gedurende deze 24 uur?

Instructie

Bespreek met de leerlingen het werk van Joep van Lieshout: 'S-T-A-Rwagon'

Verwerking

Opdracht (individueel)

De winnaar van X-factor 2010 krijgt als prijs een verblijf van 24 uur in de 'S-T-A-Rwagon'. Maak een verhaal (minimaal 500 woorden) wat hij/zij allemaal beleeft tijdens deze 24 uur.

Je mag het ook in de ik-persoon schrijven.

Aspecten die een plaats in het verhaal krijgen:

- Waar staat de 'STARWagon'?
- Beschrijf wat er in die 24 uur gebeurt in de 'STARWagon'.
- Komen er behalve je personage andere mensen in de 'STARWagon'?
- Speelt het verhaal zich alleen binnen af?
- Hoe ervaart je personage het verblijf in de 'STARWagon'?

Reflectie

Geef enkele leerlingen de opdracht hun verhaal voor te lezen aan de klas.

LES – TAAL (ONDERBOUW VO)

Levende letters!

DOELSTELLING:

de leerlingen leren woorden om te zetten in beeld en weten dit vorm te geven in een zelf ontworpen 3D lettervorm. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een 3D beeld gemaakt, ontstaan uit lettervormen.

KERNDOEL:

48, 49, 51, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg over tastbare taal
 individueel: ontwerpen en uitwerken van het tastbaar maken van een woord

KUNSTWERK:

Soft Alphabet - Claes Oldenburg

NODIG:

woordendoos met kaartjes met allerlei woorden
 pen en schrijfpapier
 potloden en tekenpapier
 karton, lijm, scharen, mes
 diverse materialen voor textuur van het 3D beeld
 woordendoos (gemaakt door de docent)

LINK:

<http://boijmans.cultuurwijs.nl/onderw/thema/wrdenbld/wb7.htm>

<http://www.tussentaalenbeeld.nl/A41.htm>

Inleiding

In de uitleg kan gebruik worden gemaakt van het werk van Claes Oldenburg.

Uitleg over dit werk maakt de opdracht een stuk makkelijker voor de leerlingen.

Voorbeeldvragen:

Waarom zou Claes Oldenburg een alfabet in 3D gemaakt hebben?

Van welk materiaal is het werk gemaakt?

Neem een woord dat voor tweeërlei uitleg vatbaar is, zoals 'kussen'.

Stel de volgende vragen:

Waar denk je als eerste aan bij het woord 'kussen'?

Aan een hoofdkussen voor in bed of het zoenen op het bankje buiten?

❖ Opdracht 1 (individueel)

Maak twee tekeningen met de letters 'KUSSEN'. Eén in de betekenis van 'zoenen' en één in de betekenis van 'hoofdkussen'. Laat het verschil duidelijk in de vorm van je letters tot uitdrukking komen.

Verwerking

❖ Opdracht 2: Laat je letters leven!

Ontwerp een 3D vorm van een door jouw gekozen woord.

Ga als volgt te werk:

Pak blind een woord uit een door de docent gemaakte woordendoos.

Je opdracht staat in het teken van dit woord.

Eerst beantwoord je de vragen over het woord dat je hebt gepakt:

Wat is het woord dat je hebt gepakt?

Waar denk je als eerste aan bij dit woord?

Wat past het meest bij jouw woord: harig, zacht, hard, groot, klein, schuin etc.?

Bij deze opdracht is textuur erg belangrijk. Zoek op wat textuur betekent en hoe je jouw woord daarin kan vormgeven. Voorbeeld: bij het woord 'haar' teken je waarschijnlijk 'harige' letters; het woord 'mes' krijgt misschien 'scherpe letters'. Ga als volgt te werk:

- Schrijf al je ideeën op. Maak ook schetsen.
- Als je eenmaal weet welke vorm je woord gaat krijgen, ontwerp je een lettertype. Denk hierbij aan groot, klein, dik, dun, vet, scheef, krom, bibberig, harig, strak etc.
- Maak nu je woord in 3D. Maak een basis van karton/papier en bekleeft dit met materialen die passen bij jouw textuur (draadjes, ijzerdraad, touw, plastic dopjes, jute, spijkers, aardappelschillen, zand, watten, schuurpapier, droogbloemen, snoep etc.).
- Fotografeer je 'levende 3D woord' op een originele manier. Bedenk een passende achter- en ondergrond. Hoe komt je werk het best tot zijn recht?

Reflectie

Voorstel 1

De reflectie zou in groepjes kunnen gebeuren.

Maak groepjes van vier leerlingen. De leerling die het werkstuk heeft gemaakt, legt in het kort uit wat hij/zij heeft gedaan met de opdracht.

Iedere leerling kijkt zorgvuldig naar de werken van zijn/haar klasgenootjes.

Hoe voelt het aan (hard, zacht, ruw, glad etc.)?

Past dat wat je voelt ook goed bij het woord?

Had je het zelf ook zo gedaan?

Wat vind je er mooi aan?

Heb je nog een tip voor de vormgever van het woord?

Voorstel 2 (zelfreflectie)

De leerlingen maken de vragen van het werkblad - basisvorming VO

PIETER LAURENS MOL / 2007 / Obergum (Winsum), kerkhof, blauwe hardsteen / hoogte 68 cm. Eigendom Stichting Oude Groninger Kerken

LES - TAAL (ONDERBOUW VO) En dit is de moraal van mijn verhaal....

DOELSTELLING:

de leerlingen leren taal te gebruiken als ondersteuning van een kunstwerk. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een verhaal en een illustratie gemaakt. De illustratie wordt uitgevoerd in lino-snedentechniek.

KERND OEL:

48, 49, 50, 51, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: behandelen van het kunstwerk Pieter Laurens Mol
individueel: het verwerken van tekst binnen in lino-snede

KUNSTWERKEN:

Les tranches de Vie (12 etudes) - Pieter Laurens Mol, 2007
Obergum (Winsum)
Waerom ghy meer als ick? - Pieter Cornelisz. Hooft
In de bundel; Afbeeldinghen van Minne – 1611

NODIG:

linoleum, gutsjes, blockprint, papier, rollers en eventueel een drukpers

LINK:

http://www.linosnede.nl/materialen_technieken/11/linosnede-hoe

Voorwoord

In deze les gaan we uit van het kunstwerk 'Les tranches de Vie (12 etudes)' van Pieter Laurens Mol: een cake (in plakjes) met daarbij een omschrijving van pianomuziek. De cake is te zien in plakken van steen; de pianomuziek wordt omschreven als 'erg kalm, eerder traag'.

Het belang van de uitleg zit hem in het gebruik van de tekst in het kunstwerk. De tekst is hier een essentieel element.

Dit kunstwerk doet wel denken aan de emblemata van de 17e eeuw, waarbij tekst en beeld werden samengevoegd. Hierbij werd vaak in één zin een moraal verteld, zoals hieronder te zien is.

Met de zin 'waerom ghy meer als ick?', bedoelde de maker dat, hoewel iedereen gelijk is niet iedereen het geluk vindt dat hij verdient.

Naast deze tekst staat een illustratie.

louis omnia plena

Als een hand een lege glazen fles met de opening naar beneden in het water doet, loopt de fles niet vol water doordat ze vol samengeperste lucht zit. Dat betekent dat God overal is, ook al zie je dat niet. De zin *Nihil est in rebus ipsis* is dan ook waar. Het betekent: er is niets leeg of glets in de dingen.

Inleiding, instructie

Bekijk en bespreek met de klas 'Les tranches de Vie (12 etudes)' van Pieter Laurens Mol zonder de titel te geven.

Stel de volgende voorbeeldvragen:

- Waar zou dit kunstwerk kunnen staan?
- Wat zou dit kunstwerk voorstellen? Doet het je ergens aan denken?
- Waar is het van gemaakt?
- Waar kom je dit materiaal nog meer tegen?
- Er staan teksten op het kunstwerk. Waar zouden de teksten op kunnen slaan?
- Verzin een titel voor het kunstwerk.

Sluit het gesprek af met te vertellen over het ritueel van plakjes cake en muziek bij begrafenissen en crematies. Noem de titel van het kunstwerk.

Verwerking voorstel 1

Leg uit wat 'moraal' betekent.

Opdracht (individueel)

Maak een verhaaltje/gedicht en eindig met een moraal van één zin.

Voorbeeld:

De speld in de hooiberg

De speld in de hooiberg was heel trots op zichzelf en zei tegen iedereen die het wilde horen: "ik ben die speld in de hooiberg waar iedereen het altijd over heeft".

Op een dag had de hooiberg genoeg van die eeuwige opschepperij.

De speld was wel belangrijk, maar dat gold net zo goed voor de hooiberg.

Dus besloot de hooiberg om er vandoor te gaan en de speld in zijn sop gaar te laten koken.

Arme speld, nu was hij geen speld in een hooiberg meer, maar gewoon een ordinaire speld zoals er zoveel van waren.

De moraal achter dit verhaal is: gedraag je nooit zo ijdel als deze speld, zonder dat je heel goed beseft dat je alles in je leven bij wijze van spreken aan die hooiberg te danken hebt.

Enkele moralen kunnen zijn:

- Niet iedereen vindt het geluk dat hij verdient.
- Niemand kan zonder liefde.
- Wat je ook doet, gekletst wordt er toch.
- Wie goed doet, goed ontmoet.

Verwerking voorstel 2

Schrijf enkele gezegdes op het bord; leg uit wat een gezegde is en bespreek er enkele.

Voorbeelden:

- Elk vogeltje zingt zoals het gebekt is.
- Oost west, thuis best.
- Er schuilt een addertje onder het gras.
- In de aap gelogeerd zijn.
- Een kat in het nauw maakt rare sprongen.
- Als een olifant door de porseleinkast gaan.
- Water naar de zee dragen.
- Lekker is maar een vinger lang.
- Wie een kuil graaft voor een ander valt er zelf in.
- Liefdewerk oud papier.
- Ledigheid is des duivels oorkussen.
- Iemand in het ootje nemen.
- Een ongelikte beer zijn.
- Spijkers op laag water zoeken.
- Van twee walletjes eten.

De leerlingen kiezen een gezegde en illustreren die met een schets. De schets wordt uitgevoerd in de lino-snedentechniek. Het gezegde wordt tenslotte op de lino-snede erbij geschreven.

(Is er geen linomateriaal aanwezig, zoals gutsen of de pers, dan kan de tekening ook met Oost Indische inkt worden gemaakt).

Nu is het een emblemata geworden.

DE LINOSNEDE

De lino-snede is een hoogdruktechniek: alle niet weggesneden, hoogliggende delen worden ingeïnk en afgedrukt. Het is een van de eenvoudigste grafische technieken, maar een met vele mogelijkheden. De lino-snede leent zich zowel voor simpele als voor gecompliceerde werkstukken, die verrassende resultaten kunnen opleveren. De materialen zijn bovendien vrij goedkoop. Denk erom; dat wat je gegutst hebt, komt in spiegelbeeld op papier! Alles wat je uitsnijdt, blijft wit.

Opdracht (individueel)

Kies een gezegde als uitgangspunt voor je werkstuk. Je zoekt natuurlijk eerst uit wat het gezegde betekent. Naar aanleiding van jouw gezegde ga je een beeld schetsen. Voorbeeld: 'een kat in het nauw maakt rare sprongen'. Hoe zou je dit gezegde gaan uitbeelden?

Teken je een kat die een rare sprong maakt? Dat mag en is al genoeg. Gebruik wel je fantasie. En als het lukt, laat je in je tekening ook zien wat de betekenis is van je gezegde. Je maakt tenminste drie schetsen. Kies de schets die je het meeste aanspreekt. Van deze schets ga je een linosnede maken.

Nadat je de linosnede gedrukt hebt, schrijf je met inkt en een kroontjespen je gezegde eronder!

Reflectie

Bespreek enkele werkstukken aan de hand van de volgende vragen:

- Hoe is het gezegde verbeeld?
- Op een originele, grappige, ernstige, knappe manier enz.?
- Vind je het goed gedaan en waarom?
- Hoe zou jij dit gezegde verbeeld hebben?

LES – TAAL (ONDERBOUW VO) Combineren en creëren

DOELSTELLING:

de leerlingen leren voorwerpen op een ongebruikelijke manier te combineren. Hierdoor wordt fantasie geprikkeld en eigenheid ontwikkeld.

Aan het eind van de les hebben de leerlingen een tekening en een 3D werkstuk gemaakt, waarin voorwerpen op bovenstaande manier verwerkt zijn.

KERNDOEL:

48, 49, 50, 51, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg kunstwerk

individueel: het 3D uitwerken van een beeld,

het combineren van ongebruikelijke voorwerpen in eigen beeld

KUNSTWERKEN:

Les tranches de Vie (12 etudes) - Pieter Laurens Mol, 2007

Obergum (Winsum)

NODIG:

woordenlijst

tekenpapier en potloden

materiaal naar keuze

Inleiding

In deze les gaan we uit van het kunstwerk 'Les tranches de Vie (12 etudes)' van Pieter Laurens Mol. Hij heeft een kunstwerk gemaakt met als uitgangspunt een cake (in plakjes) en de omschrijving van hoe etudes (oefeningen) volgens de componist moeten worden

uitgevoerd. De cake is te zien in plakken van steen; de muziek wordt omschreven als 'erg kalm, eerder traag, opgewekt, sierlijk'.

Het belang van de uitleg zit hem in de combinatie van deze twee ongebruikelijke dingen: een cake en een omschrijving van muziek. Eventueel kunt u meerdere werken van Pieter Laurens Mol laten zien; hij staat erom bekend dat hij vaker ongebruikelijke dingen met elkaar combineert.

Verwerking

De leerlingen krijgen een lijst met allerlei voorwerpen. Elke leerling kiest twee voorwerpen uit de lijst.

Het is de bedoeling dat ze na het opdoen van ideeën, een klein onderzoekje en het maken van schetsen deze twee voorwerpen gaan combineren in een zelfgemaakt driedimensionaal werk met een nader te kiezen materiaal dat uiteen kan lopen van stof, klei en steen, tot hout.

Suggesties voor de lijst van voorwerpen:

Fiets, Beker, Piano, Lepel, Taart, Vork, Mp3 speler, Telefoon, Zadel, Autoband, Theepot, Plastic zak, Trommel, Vaas, Flesje, Saxofoon, Stofzuiger, Cd, Video-band, Pen, Potlood, Krant, Riem, Broek, Jurk, Peper en zout stel, Lamp. Foto(lijstje), Kraan, Bal, Tennisracket, Hockeystick, Auto, Kandelaar, Kaars, Bloemen, Kast, Tafel, Stoel, Gordijn, Tas, Haarband, Schoen, Kapstok.

❖ Opdracht (individueel)

Kies twee voorwerpen uit de lijst. Ga eerst brainstormen over deze voorwerpen: waar dienen ze normaal voor, welke andere functie zou je voor de voorwerpen kunnen verzinnen, stel ze eens in heel ander materiaal voor, veel groter of kleiner etc.

Bedenk dan op welke manieren je de twee voorwerpen zou kunnen combineren: op of onder elkaar, naast elkaar, door elkaar heen, in elkaar etc.

Ga dan schetsen maken. Maak er minstens vijf.

Kies er één uit die je gaat verwerken tot een 3D werkstuk.

Denk na over het materiaal dat je gaat gebruiken en ga aan het werk! Gebruik je fantasie en laat je tijdens het maken leiden door het materiaal. Misschien wijk je af van je schets, dat mag.

Colofon

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is een uitgave van de Provincie Groningen

ONTWIKKELING LESMATERIAAL

Sanne van Iersel en Jos Boerjan

TEKSTREDACTIE

Maricée Ten Bosch en Jos Boerjan

INTRODUCTIEFILM EN FILM KUNSTGESPREK

Josje Kobes

FOTOGRAFIE

Josje Kobès, Studio Frontaal Groningen
Harry Cock met uitzondering van *Inkleuringen van het wad*, Han Jansen

Met dank aan Christian Jansen voor het gebruik van de foto's van Han Jansen. (foto staat op meerdere pagina's)

PROJECTLEIDING

IVAK, KunstStation C

VORMGEVING

247design

UITGAVE

februari 2011

Speciale dank aan Ankie Boomstra; Martin Borchert; Els Brouwer; Harry Cock; Nynke van Dijk; Han Jansen; Henk Jansen; Anja Nutters; Tessa Valentien; Jeannette Vedder; Het Hogeland College, Warffum; OBS Jan Ligthart, Delfzijl; Kentalis Guyotschool voor speciaal onderwijs, Haren

